

Markéta VOŘÍŠKOVÁ, *Personální skladba městské rady v Netolicích ve druhé polovině 17. století*, České Budějovice 2013, (bakalářská práce Ústavu archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), 90 s. včetně příloh.

Posudek oponenta bakalářské práce

Téma městské správy v novověku a zejména v období absolutizující se monarchie nabízí bohatou škálu badatelských možností a pracovních postupů. Markéta Voříšková se v bakalářské práci *Personální skladba městské rady v Netolicích ve druhé polovině 17. století* soustředila na zkoumání nejvýznamnějšího ze správních orgánů činných v městské správě, na radu, a sice na základě edičního zpřístupnění dochovaných seznamů obnovených městských rad v Netolicích z let 1653 až 1688. Spolu s radou se rozhodla pojednat také o dalších správních orgánech města v téže době.

V úvodní pasáži (s. 7-10) autorka vymezuje svůj badatelský záměr a podává přehled dosavadního bádání o tomto tématu, včetně dostupné regionální literatury. První kapitola (s. 11-19) má sice kompilativní charakter (věnuje se přehlednému popisu dějin města Netolic od počátků osídlení až do moderní doby), ale je zpracována čtivou a zajímavou formou. Druhá kapitola (s. 20-41), která spolu se třetí kapitolou tvoří stěžejní část práce, pojednává o vývoji městské správy v Netolicích. Autorka se zde pokusila poznatky o vývoji ve zkoumané lokalitě zasadit do širšího rámce správního vývoje českých měst, což se jí zásadě podařilo, ale při konfrontaci nových poznatků s dosavadními výzkumy se občas nevyvarovala některých začátečnických chyb, jako jsou nepřesná tvrzení, zkreslující závěry nebo protimluvy, na které se pokusím upozornit.

Na s. 21 se konstatuje, že „na činnost netolického purkmistra dohlíželi obecní starší,“ přičemž není vysvětleno, jak na něho dohlíželi, v které správní oblasti, ani kdo nebo co je k této činnosti opravňovalo, když purkmistr byl z hlediska správní hierarchie zcela jednoznačně nadřazen jim. **Tamtéž:** „*primas tedy v nejvyšším postavení ve vedení města vystřídal rychtáře...*“, aniž je vysvětleno kdy a jak. Tvrzení je v rozporu nejen s tím, co se ví o vývoji v českých městech (rychtář byl především soudce, kdežto primas reprezentant městské obce navenek a kontrolor, např. městského hospodaření), ale i s Koldínovou kodifikací, jejíž edice figuruje v bibliografickém přehledu (s. 45). V poznámkovém aparátu chybějící citace příslušného paragrafu se v tomto případě ukazuje jako nezbytná.

S. 23: „*souhrnné označení pro všech dvanáct konšelů „velká rada“, případně „úřad“...*“. Autorka se nezmiňuje o německém termínu „Innere Rath“, čili „vnitřní rada“, který se pro konšelskou radu v Netolicích vyskytuje v editovaných dokumentech. Ani vztahu mezi českým a německým termínem, interpretaci, rozdílům v chápání atd. se nevěnuje, ačkoli by to bylo třeba zejména vzhledem k pasáži (s. 34-37), ve které pojednává o městské celé obci a obecních starších.

Na s. 24 se objevuje názor, že „*rada byla volena městskou komunitou*“, který se však pro druhou polovinu 17. století jeví jako anachronický vzhledem k Obnovenému zemskému zřízení a k postavení komory i apelačního soudu v pobělohorském správním systému státu.

S. 25: „*mohlo se stát, že do městské rady pronikl někdo z obecních starších...*“ protičeží tomu, co vyplývá z textu na s. 37 o obecních starších, kteří se po čase stali konšeli takřka samozřejmě. Interpretace bohužel vyznívá tak, že mechanismus nebyl správně pochopen. V pracích věnovaných radním elitám v pozdní pobělohorské době je obvykle vysvětleno, že šlo o mechanismus předávání lokální moci založený na kolektivních výsadách, na rodovém původu radní elity, na jejím ekonomickém a sociálním postavení a v neposlední

radě i na možnosti dosáhnout potřebného vzdělání (finančně dost nákladného), v popisované době již nezbytného. Tento mechanismus byl popsán jako běžný i ve městech mimo Čechy v jiných korunních zemích habsburské monarchie.

S. 27: panovník členy městských rad nevolil nýbrž ustanovoval či jmenoval.

S. 28: „jako kontrolní orgán nad činností konšelů sloužil právě městský rychtář.“ – právě, že nesloužil. Zde si autorka spletla pozici císařských či královských (případně v poddanských městech vrchnostenských) rychtářů po polovině 16. století s městskými rychtáři, což byli zřízenci rady a policejně-pořádkoví úředníci. K tomuto úředníkovi v Netolicích i **s. 31:** „O úřad rychtáře se od šedesátých let 17. století ucházeli zástupci městských elit, které se ve městě utvořily.“ Pokud zde šlo o městského rychtáře, pak se z jiných měst ví o tom, jak neoblíbená byla ze strany měšťanů tato funkce, na rozdíl od funkce rychtáře císařského (královského) či vrchnostenského, čili mocného reprezentanta a pravé ruky pána města v obci, takže by se jednalo o raritu! Zdá se, že i v tomto případě jde o terminologickou záměnu, i když nemohu vyloučit, že eggenberská vrchnost na městského rychtáře přenášela některé pravomoci a funkce rychtáře vrchnostenského. Avšak vzhledem k tomu, že v editovaných pramenech je rychtář pravidelně obnovován ve funkci spolu s radou a sborem obecních starších, se přikláním k vysvětlení, že jde o rychtáře městského a že tedy mohlo dojít k terminologické záměně.

Dále v téže kapitole na **s. 34:** správně asi spíš „*tota communitas civitatis*“ a tamtéž „*seniores communitatis*“, neboť senior je singular. Nejsm si jistá, zda byli (a mohli být) obecní starší „*protipólem*“ konšelů, jak uvádí autorka. Konšelům v čele s purkmistrem připadala hlavní výkonná, správní i soudní moc nad obcí. Spíše bych se přikláníla k tomu, že se starší o to snažili a v dobách společenské radikalizace celé obce tohoto „ideálu“ občas a krátkodobě i dosahovali. Opět se zde nepracuje s termínem „Eusere Rath“, který se pro sbor obecních starších běžně vyskytuje v editovaných netolických pramenech vedle označení „malá rada“. K interpretaci viz výše. Chybí také uvedení doby, kdy se ustálil počet starších na dvanácti. A taktéž se mi jeví jako vágní a nepřesné, že „*náplní práce se stalo zastupování zbylých měšťanů v obci*.“ Už samo německé označení „Eusere Rath“ čili „vnější rada“, které autorka ponechala bez povšimnutí, totiž mnohem lépe vystihuje podstatu fungování tohoto sboru. Ostatně Koldínova kodifikace se k pravomoci starších a jejich kompetencím, povinnostem atd. vyjadřuje, takže bych si dovolila na ni autorku odkázat.

Poněkud zavádějící jsou konstatování na **s. 35**, kde se pojednává o příjmech členů městských orgánů. Funkce purkmistra, konšelů i obecních starších se stávaly placenými již od přelomu 16. a 17. století. V době po třicetileté válce to již byla běžná skutečnost.

Na **s. 36:** „*setkáváme se s tím, že byli majiteli hostince a zároveň bylo u těchto osob zaznamenáno i řemeslo, ... ovšem zda souběžně vykonávali obě dvě povolání, nelze s určitostí tvrdit*.“ Zato lze s určitostí tvrdit, že autorka má mlhavé povědomí o způsobu, jakým se projevovala v praxi držba várečného práva. Majitelé hostinců totiž s veškerou pravděpodobností byli majiteli tzv. právovárečných domů, čili nejvýnosnější měšťanské živnosti. S výkonem řemesla to nemá nic společného, tudíž bylo běžné, že várku či hostinec pronajímali a řemeslu se v klidu věnovali. Výsada se vázala na dům (obvykle velmi drahý), tudíž mohla přecházet spolu s jeho vlastnictvím na různé osoby. Co se týče např. povolání „švec“ u primase, zde chybí srovnání s cechovními prameny. Příslušníkem ševcovského cechu mohl být v příhraničním městě typu Netolic bohatý obchodník s předzpracovanými kůžemi (tzv. vorkaf), který disponoval aktivy ve značné výši, a praktickému výkonu ševcovského řemesla se nikdy nevěnoval.

Na **s. 39** mě poněkud zaskočilo konstatování, že radní či městský písař v Netolicích za svou práci ročně pobíral na hotovosti pouhé 3 kr., když ve většině českých měst to byla funkce velmi dobře honorovaná (mnohdy téměř přeplacená)? Není údaj chybně přečten?

Další problematickou pasáž představuje pojednání o „*ostatních úřednících*“ na s. 39-41, z něhož plyne, že nejde o úředníky v pravém smyslu slova, nýbrž o zaměstnance městské rady a obecní zřízence, radou placené, jejichž postavení bylo na radě plně závislé. Samozřejmě tedy nešlo o osoby „volené“, nýbrž „jmenované“.

S. 40, kde se uvádí, že dohled nad výrobou a obchodem s potravinami, masem a nápoji si sami netolící konšelé v druhé polovině 17. století udržovali „*zejména z toho důvodu, že v těchto oborech obchodovali, a proto chtěli mít dohled např. nad výrobou chleba*“, bohužel ukazuje na neznalosti o daňovém systému v monarchii po třicetileté válce. Rada především odpovídala státu zastupovanému komorou za odvod tzv. *camerale*, kam patřily i spotřební daně (tzv. akcízy) z uvedených komodit, což byl důvod, proč si konšelé udržovali dohled atd. Navíc už podle Koldínovy kodifikace byla rada v každém městě odpovědná za kvalitu výrobků a za ceny zboží běžné každodenní spotřeby. Vzhledem k tomu, že rada jmenovala do funkcí cechmistry, důvody, které uvádí autorka, by představovaly jednoznačný střet zájmů, který by byl povinen podle komorní instrukce řešit hofrychtěř.

Proč do stejného odstavce na s. 41 byla zařazena také „*kontrola nad výběrem desátků*“, což je v tomto období jeden z průvodních jevů spoluúčasti rady na patronátním právu k netolickému děkanství (podrobně k této problematice např. P. Stuchlá nebo P. Pumpr), mi zůstává záhadou, neboť se autorka k patronátu nikde jinde nevyjadřuje.

Tamtéž bych ráda podotkla k větě „*pomocní úředníci nebyli ošizeni o naturální či peněžní dávky*“, že „dávka“ je něco, co někdo někomu povinně odvádí, a nikoli to, co od někoho dostává. Takže předpokládám, že jde o jejich regulérní příjmy, na které měli za práci vykonanou pro radu a obec nárok.

Tamtéž se musím ohradit proti tvrzení, že „*čím větší město, tím větší počet pomocných úředníků*“. Srovnání Netolic a Měst pražských je jako srovnání mravence se slonem! V případě pomocných úřadů lze srovnávat velikost městského velkostatku a jeho výnosnost a potřeby, ale nikoli velikost města. Pro příklad: Pelhřimov byl ne příliš lidnaté královské město menší střední velikosti, ale přesto mu patřil v tehdejších Čechách třetí největší velkostatek (po Praze a Poličce). Počet pomocných úředníků zde byl přesto zcela průměrný, nijak závratných čísel nedosahoval, a po třicetileté válce postupně klesal. Na tomto místě bych se asi poněkud více držela závěrů obsažených v Kleplově studii o důsledcích činnosti komise pro povznesení měst na „zeštíhlení“ městské hospodářské správy na přelomu 17. a 18. století, která je autorkou uvedena v bibliografické příloze (s. 48).

Třetí kapitolu (s. 42-44) autorka věnovala problematice mechanismu „voleb“ a obnovy městských rad v Netolicích ve zkoumaném období na základě informací z dochovaných pramenů. Na s. 43 se snaží o zdůvodnění způsobu, jakým obnova probíhala. Konstatování, že návrh nových konšelů a obecních starších odstupujícími členy rady vycházel ze snahy, „*aby nebyla narušena funkčnost města a jeho správa. Jelikož stávající členové již o chodu města věděli vše důležité, atd.*“ je sice pravdivý, ale bylo by třeba k němu dodat i to, že rada na tento postup v době po třicetileté válce neměla ani ten nejmenší vliv, neboť to byl postup obligatorně daný státem. Každá vrchnost ho mohla pro města na svém panství upravit jen do té míry, že ustanovila svého úředníka, do jehož kompetence byla obnova rady svěřena. V královských městech to byl podkomoří, hofrychtěř nebo komorní písař, v poddanských pak vrchní hejtman nebo jiná pověřená osoba. Tento fakt vypovídá o skutečnosti, že městská správa nebyla samosprávou v dnešním smyslu, neboť její orgány postrádaly plnou autonomii.

Ke s. 44 bych u hostin u příležitosti obnov rady upozornila, že na tyto „nešvary“ se zejména kameralisté začali dívat velmi nevráživě. Byla to právě komise pro povznesení měst a o málo později podkomoří Václav Arnošt Markvard z Hrádku, kteří se snažili jejich opulentnost a nákladnost prudce omezovat (P. Bělina, Z. Martínek).

V závěru (s. 45) se autorka příliš podrobně nerozepsala, což je škoda, protože zajímavých informací a zjištění, které shromáždila, je poměrně hodně. V podstatě se omezila

pouze na rekapitulaci struktury své práce a získaných poznatků, a také na případné rozšíření svého badatelského záběru v budoucnu. Zde bych si dovolila doporučit jí také studium cechovních dokumentů (knihy přijatých do cechů, knihy mistrů, tovaryšů a učňů, knihy vandrujících tovaryšů, cechovní účty atp.), které by autorce mohly doplnit mnohé z chybějících údajů do tabulek na s. 23 (primasové), s. 29 (konšelé), s. 32-33 (rychtářové) a s. 36 (obecní starší), jejichž výpovědní hodnota by tím nepochybně značně vzrostla.

Součástí práce je seznam pramenů (v němž chybí v poznámkovém aparátu na s. 25 v pozn. č. 54 citovaný Velkostatek Netolice?) a literatury, ale především přílohy. Ty obsahují ediční poznámku, dále velmi pečlivě editované texty seznamů obnovených rad v Netolicích, jejichž znění bylo konfrontováno i s dochovanými matrikami, a dále fotografickou přílohu přibližující vzhled zpracovávaných pramenů, městskou pečeť atp. K této části práce nemám připomínky.

Práci Markéty Voříškové lze označit jako zdařilou zejména po stránce ediční, ale poněkud méně přesvědčivou po stránce teoretické. V této oblasti se nachází několik problémových okruhů, které by si byly zasloužily hlubší promyšlení a dořešení těchto otázek. Práci však doporučuji k obhajobě, ale vzhledem k uvedeným výtkám a problematickým bodům navrhuji hodnocení stupněm **v e l m i d o b ř e**.

Pelhřimov, 2. června 2013

Mgr. Lenka Martínková, Ph. D.

Martínková